

HandläggareAnna Rygård, 08-508 31973
Signe Wirdby, 08-508 31613**Till**Kulturnämnden
2019-04-23

Samråd om program för Alvik östra i stadsdelen Alvik och Traneberg, Dnr 2013–06204. Svar på remiss från stadsbyggnadskontoret

Förslag till beslut

Kulturförvaltningen föreslår att kulturnämnden beslutar

1. Att godkänna och överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till stadsbyggnadskontoret som svar på remissen
2. Att förklara beslutet omedelbart justerat

Robert Olsson
KulturdirektörPatrik Liljegren
Bitr. förvaltningschefAnn-Charlotte Backlund
Stadsantikvarie

Sammanfattning

Syftet med programmet är att tydliggöra och konkretisera stadens mål och vision för Alvik inför kommande detaljplanering och dess genomförande. Inom Alvik östra föreslås cirka 1 800 nya bostäder, en ny grundskola, en idrottshall, sex förskolor, en strandpark och ett nytt torg samt rivning av Alviks strands kontorsbebyggelse från 1990-talet.

Kulturförvaltningen tillstyrker programmet i sina huvudsakliga delar och noterar att flera kulturhistoriskt viktiga miljöer föreslås bevarade vilket är mycket positivt. Det finns ändå kulturmiljövärden som behöver tillgodoses genom att:

- möjligheterna att bevara delar av kontorskomplexet inom Alvik 1:18 (Alviks strand) prövas,
- kulturhistoriskt värdefull bebyggelse förses med skydds- och varsamhetsbestämmelser,

- ny bebyggelse i Traneberg i högre utsträckning anpassas till Tranebergs skala och karaktär.

Betydelsen av mötesplatser och kulturinnehåll i det framtida området lyfts fram och behöver preciseras i kommande planering. Här är samverkan mellan fastighetsägare, kulturaktörer och föreningslivet en generell nyckelfråga. Den nya skolan och idrottshallen bör kunna ge positiva möjligheter att samnyttja lokaler i området. Den offentliga konsten ska vara en del av den fortsatta planeringen.

Underlag för beslut

Remiss från stadsbyggnadskontoret med inbjudan till samråd den 6 februari 2019; Dnr 2013–06204. Remisstiden sträcker sig till den 3 april och kulturnämnden har fått förlängd remisstid till den 23 april 2019.

UTLÅTANDE

Remissen

Stadsbyggnadskontoret har remitterat en programhandling för Alvik östra som underlag för samråd och detaljplan, upprättad i december 2018. Till ärendet hör också en stor mängd underlag, de kan hämtas [här](#). Bland annat finns en *Socialt Värdeskapande Analys* (SVA), *Vision Alvik* och tre underlag när det gäller områdets kulturmiljöer; *Antikvariskt utlåtande Racketen 8* (Stockholms byggnadsantikvarier 2016-11-30), *Kulturmiljöanalys Alvik* och *Kulturmiljöutredning och konsekvensbeskrivning* (Tyréns 2018-03-15) och *Kulturmiljöanalys Alvik* (Landskapslaget AB, 2015-04-27).

Syftet med programmet är att tydliggöra och konkretisera stadens mål och vision för Alvik östra inför kommande detaljplanering och dess genomförande. Programmet redovisar de ledmotiv och stadsbyggnadsstrategier som ska genomsyra den framtida utvecklingen av hela Alvik. Stadsbyggnadsstrategierna tillämpas vid fortsatt planering och sätter därmed spelreglerna för exploatering och utveckling.

Inom Alvik östra föreslås cirka 1 800 nya bostäder, en ny grundskola, en idrottshall, sex förskolor, en strandpark och ett nytt torg samt flera nya offentliga rum. Expansionen föreslås ske genom rivning av hela Alviks strands kontorsbebyggelse från 1900-talets andra hälft samt genom tillägg av nya byggnads-volymer utmed ömse sidor om Drottningholmsvägen. I området

föreslås fyra byggnader från Alviks tidigare epok som industriområde bevaras och integreras i bostadsbebyggelsen.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom kulturstrategiska staben i samarbete med stadsmuseiavdelningen.

Bakgrund

Kulturförvaltningen har tidigare genom stadsmuseiavdelningen inventerat och klassificerat bebyggelsen i Traneberg och Alvik. Detta underlag finns tillgängligt i stadens *kulturhistoriska klassificeringskarta*. Som underlag för beskrivningarna nertill finns också flera stadsövergripande undersökningar av *Samlingslokaler och andra mötesplatser* samt *Kulturpotential* (båda 2015) och senare interna kartläggningar av kulturella och kreativa näringar.

Alviks och Tranebergs kulturhistoria

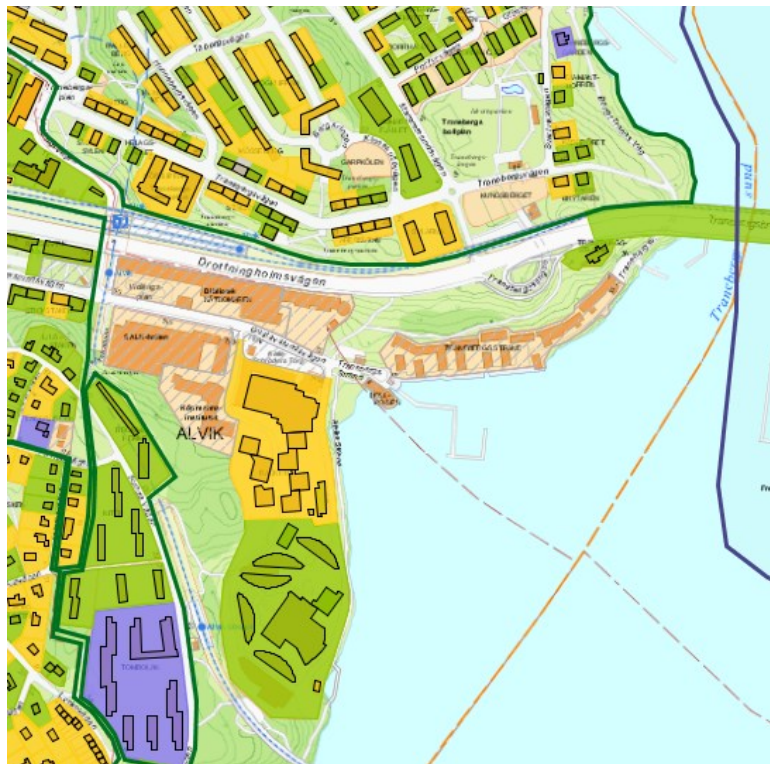
Traneberg är Stockholms första smalhusområde, byggt mellan 1934 och 1940. När stadsdelen planerades och bebyggdes ville stadens stadsplanerare skapa ett luftigt och soligt bostadsområde. Med smala trevåningshus placerade relativt långt från varandra och med den ursprungliga vegetationen sparad skulle trångbodda familjer få betydligt bättre levnadsförhållanden här än i innerstaden. Att placera husen i grönskan och inte bygga samman dem i slutna kvarter var ett helt nytt grepp, helt i linje med funktionalismens stadsbyggnadsideal. Utöver att bygga bra bostäder åt den växande befolkningen, skulle den nya stadsdelen också fungera som en brygga mellan landsbygdens glesare byggnads-karaktär och innerstadens täthet. Detta sätt att bygga ut staden fick många efterföljare i Stockholm.

Fram till 1800-talets början var Alviks strand en del av Alviks gårds ägor. Länge var marken obebyggd och präglades av den kommunikationsled som funnits från Stockholm och ut på Brommalandet liksom slotten Drottningholm och Ulvsunda. 1869 köptes marken närmast stranden upp av fabrikören Lars Montén som lät bygga en stearinfabrik på platsen. På 1920-talet gick bolaget samman med Barnängen tekniska fabriker och industrikomplexet växte. Av industrierna finns idag Barnängens huvudkontor, den så kallade Vita villan bevarad, liksom en stor fabriksbyggnad i rött tegel, en chaufförsbostad samt ett laboratorium från 1935. På 1970-talet genomgick Alviks strand en stor omdaning i och med att industrierna lades ned och området bebyggdes med nya kontor. Mest utmärkande är de så

kallade båghusen ritade av CAN-arkitekter som med stor precision ritade fem smala kontorsbyggnader samt konverterade den gamla industribyggnaden till en inglasad galleria.

Kulturhistoriskt värde

Traneberg är utpekad i stadens översiktsplan som en kulturhistoriskt värdefull helhetsmiljö. Traneberg är ett konsekvent genomfört smalhusområde som ändrats i mycket liten omfattning. Stadsdelen är ett pedagogiskt exempel på ett bostadsområde där tidens stadsbyggnads- och arkitekturideal tar sig tydliga uttryck. Området berättar om stadens bostadspolitiska ambition, om en snabbt växande stad som expanderar utanför malmarna och om viljan att bygga bra bostadsområden för stadens trångbodda familjer. Att området var det första genomförda smalhusområdet, som sedan fick många efterföljare, stärker dess kulturhistoriska värde.

Den kulturhistoriska klassificeringskartan ger en överblick över den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. De gröninringade områdena markerar kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljöer enligt stadens översiktsplan.

Alvik strand är, till skillnad från Traneberg, en plats som idag präglas av en variationsrik bebyggelse med olika funktioner från olika tider. I *Kulturmiljö Alvik* skriver Landskapslaget att stadsdelen är en pedagogisk provkarta över Stockholms

utbyggnad: industriebbyggelse från 1800-talet till bostadshus från 2000-talet. Alvik har ett strategiskt läge vid sundet mellan Kungsholmen och Bromma. Dalgången har sedan länge varit en betydelsefull länk mellan centrala Stockholm och Drottningholms slott och Ulvsunda slott. Även under 1900-talet har Alvik förstärkts som knutpunkt i och med Nockebybanan och senare Tvärbanan. Här finns flera byggnader med kulturhistoriska värden, men som helhet betraktat bedöms Alvik inte vara en kulturhistoriskt viktig miljö.

Stadsmuseet har inventerat och klassificerat byggnaderna inom programområdet. Klassificeringskartan ger en överblick över de kulturhistoriska värden som finns i området. Fyra byggnader från industriepoken på Alviks strand har särskilda kulturhistoriska värden, de har därför klassificerats med grön färg. Dessa är Barnängens huvudkontor (den så kallade Vita villan), chaufförsbostaden, laboratoriet och industribyggnaden. Även kontorskomplexet, de så kallade båghusen och galleribyggnaden, från 1980-talet på Alvik 1:18 har särskilda kulturhistoriska värden och är grönmarkerade. Konsultbolaget Tyréns har grundligt beskrivit bebyggelsemiljöns värde och viktiga karaktärsdrag i det fördjupade kunskapsunderlaget *Kulturmiljöanalys Alvik och Kulturmiljöutredning och konsekvensbeskrivning 2018-03-15*.

Kontorskomplexet inom fastigheten Racketen 10 har visst kulturhistoriskt värde och är därför markerat med gult. Bebyggelse som är tillkommen senare än 1990 bedöms inte ha den ålder som krävs för att göra en kulturhistorisk värdering och klassificering.

Kulturlivet

I Alvik finns Alviks kulturhus som har stöd från staden som allmän samlingslokal. Byggnaden ägs av fastighetskontoret, lokalen är närmare 1 000 kvadratmeter och är belägen strax väster om programområdet, nära Alviks centrum. Det drivs en omfattande verksamhet med bland annat dans (framför allt för seniorer), musikcafé och uthyrning som festlokal. I kulturhuset finns även Kurdiska biblioteket.

I Alviks centrum finns ett folkbibliotek som drivs av staden. 2018 besöktes biblioteket av drygt 60 000 personer och de har stor utlåning till barn och unga vilket betyder att familjer är viktiga besökare. Kulturskolan drivs också av staden och strax utanför programområdet finns två verksamheter, med tillsammans drygt 200 elever inom musik (i Äppelviksskolan och Alviksskolan).

Genom kulturförvaltningens undersökning av samlingslokaler och mötesplatser 2015 framgick att Bromma som helhet har många bokningsbara idrottslokaler men få platser för kultur. Vid en jämförelse med andra stadsdelars tillgång till samlingslokaler, mötesplatser och andra kulturlokaler kan noteras att programområdet i hög grad saknar scener, utställningslokaler, biografier och ateljéer eller andra produktionslokaler för professionella konstnärer.

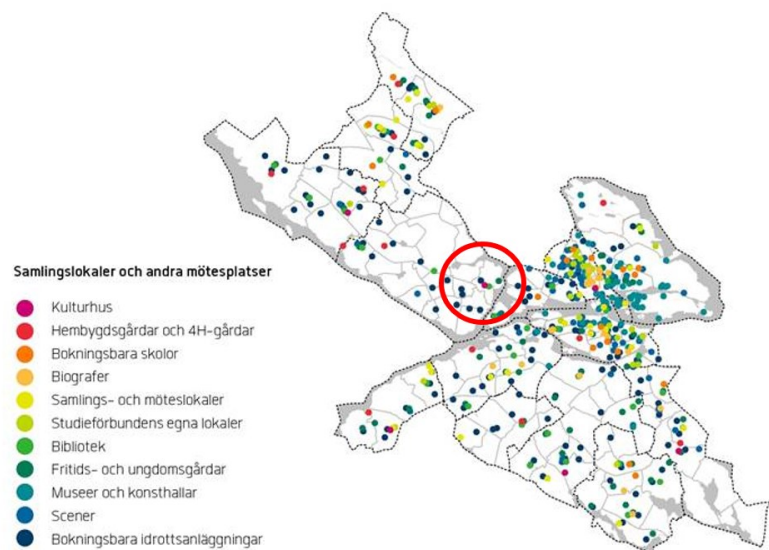

Bild ur utredningen Samlingslokaler och andra mötesplatser, 2015, Traneberg och Alvik är inringat.

I de kartläggningar av kulturella och kreativa näringar som kulturförvaltningen låtit göra utmärks Traneberg som har många personer verksamma inom designområdet. Det har sin förklaring i att ett av stadens största designföretag finns här (utanför programområdet, nära Ulvsunda). I hela stadsdelen Alvik finns drygt 280 personer som arbetar vid 20 olika arbetsställen inom de kulturella och kreativa näringarna.

Förvaltningens synpunkter

Sammanfattning

Kulturförvaltningen tillstyrker programmet i sina huvudsakliga delar och noterar att flera kulturhistoriskt viktiga miljöer föreslås bevarade vilket är mycket positivt. Det finns ändå kulturmiljövärden som behöver tillgodoses genom att:

- möjligheterna att bevara delar av kontorskomplexet inom Alvik 1:18 (Alviks strand) prövas,

- kulturhistoriskt värdefull bebyggelse förses med skydds- och varsamhetsbestämmelser,
- ny bebyggelse i Traneberg i högre utsträckning anpassas till Tranebergs skala och karaktär.

Betydelsen av mötesplatser och kulturinnehåll i det framtida området lyfts fram och behöver preciseras i kommande planering. Här är samverkan mellan fastighetsägare, kulturaktörer och föreningslivet en generell nyckelfråga. Den nya skolan och idrottshallen bör kunna ge positiva möjligheter att samnyttja lokaler i området. Den offentliga konsten ska vara en del av den fortsatta planeringen.

Kulturmiljön

Sammanfattningsvis konstaterar kulturförvaltningen att programmet innebär en omvandling av miljön, i synnerhet i Alvik där i huvudsak all bebyggelse söder om Gustavslundsvägen rivs och ersätts med ny. Undantagna är fyra av de äldsta byggnaderna i området. I Traneberg föreslås ingen rivning, men förtätning i form av nya byggnadsvolymer i grönområdet mellan Drottningholmsvägen och befintlig bebyggelse samt en påbyggnad.

Kulturförvaltningen anser att stora delar av programområdet kan utredas för kompletterande bebyggelse enligt intentionerna i programhandlingen, i huvudsak utan att några kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller byggnader riskerar att gå förlorade. Men ur kulturhistorisk synvinkel finns en förbättringspotential och de följande avsnitten innehåller kulturförvaltningens förslag till omarbetningar.

Traneberg

Inledningsvis vill kulturförvaltningen poängtera att Traneberg är en unik bebyggelsemiljö av hög kvalitet som bör värnas. Området är, till skillnad från Alvik, en homogen stadsdel med bebyggelse från 1930-talet som karaktäriseras av mycket genomarbetad planering och kvalitativa lösningar som fått efterföljare runt om i Stockholm. Ur kulturhistorisk synvinkel bör förhållningssättet i stadsdelen vara att ansluta och underordna ny bebyggelse till stadsdelens kulturhistoriska karaktär, snarare än att manifestera nya årsringar.

Kulturförvaltningen bedömer att de två föreslagna byggnaderna invid fastigheterna Karmbrytaren och Åreskutan (s. 57-63) delvis gör intrång grönområdet, ett av de viktiga kulturhistoriska karaktärsdrag som utmärker Traneberg. Dessa gröna stråk är

också viktiga som buffert mot Drottningholmsvägen. Byggnadskropparna som illustrerats i programmet är bredare och högre än smalhusen i området. Nya byggnader på platsen, med infartsvägar, uppställningsplatser och parkeringar riskerar att radera för mycket av den utsparade grönskan och därmed inverka negativt på kulturmiljön. Inför kommande planering bör platserna studeras vidare.

Kulturförvaltningen bedömer däremot att det är möjligt att gå vidare med planerna på en byggnad längs med Tranebergsvägen på fastigheten Traneberg 1:13 (s. 57-63). Byggnadskroppen bör ta inspiration från övrig bebyggelse utmed Tranebergsvägen: smalhus med uppbruten byggnadsvolym i tre våningar och med utsparad natur. Kulturförvaltningen bedömer att ett sexvåningshus är ett allt för främmande inslag i miljön och att det är en byggnadstyp som riskerar att påverka områdets kulturhistoriska värde på ett negativt sätt.

Planen föreslår vidare ett tillägg framför befintliga byggnader på fastigheten Sylarna 1 (s. 57). Byggnaderna är senare tillkomna och utgör inte något betydelsefullt karaktärsdrag för Traneberg som kulturmiljö. Stadsmuseet ser ingen risk att skapa en byggrätt på den tänkta platsen. Även här är det en framgångsfaktor tillägget underordnar sig övrig bebyggelse och utformas med inspiration från smalhusen.

Alvik

Till skillnad från Traneberg bedömer kulturförvaltningen att Alvik med dess olika lager av kulturhistoriska karaktärer är en stadsdel som generellt är mer tålig för förändring, nya tillägg och samtida avtryck.

Industribebyggelse på fastigheterna Alvik 1:18 resp. Racketen 10

Det är positivt att laboratoriet, Vita villan och fabriksbyggnaden på Alviks strand bevaras. Den så kallade laboratoriebyggnaden lyfts fram i planprogrammet som en kvalitet att värna, samtidigt föreslås en ny byggnadskropp placeras framför byggnadens huvudentré och exponerande fasad. Kulturförvaltningen ser en risk att en tillbyggnad på den platsen skulle utradera byggnadens karaktär och förmåga att bidra med ett historiskt djup på platsen. Byggnaderna bör förses med skydds- och varsamhetsbestämmelser.

Kontorskomplexet på Alvik 1:18

Kontorsbyggnaderna har bedömts vara kulturhistoriskt värdefulla. Kulturförvaltningen anser därför att möjligheterna till ett bevarande bör prövas, åtminstone i delar av området. Syftet är att ge stadsdelen historiskt djup och öka förståelsen för platsen. Ett bevarande skulle även bidra till flera av de stadsbyggnadsprinciper som programhandlingen lyfter fram, bland annat historisk kontinuitet och historiskt avläsbart kulturarv, en varierad arkitektur och siktlinjer mot berg och vatten.

SALK-hallen

SALK-hallens primära värde ligger i dess användning och byggnaden klarar enligt kulturförvaltningens bedömning en tillbyggnad.

Övrigt

Utöver nämnda synpunkter bedömer kulturförvaltningen att det går att gå vidare med övriga förslag som presenteras i programmet. Inför kommande detaljplaner bör kulturmiljöaspekterna ytterligare belysas och analyseras.

Kulturlivet

Vid en så omfattande expansion av bostäder som programmet anger blir det angeläget att i den fortsatta planeringen arbeta för att kulturaktörer och föreningslivet ska kunna få tillgång till lokaler, i syfte att se till att den framtida stadsdelen kan fungera bra lokalt och som en ny del av Stockholm.

Kulturförvaltningen bedömer att programmet innehåller flera positiva delar när det gäller betydelsen av upplevelserika stadsrum, verksamheter i bottenvåningarna, de offentliga rummen med möjligheter till program och föreställningar samt tillfälliga verksamheter som kan ta plats. Med en framsynt och processorienterad planering går det att skapa förutsättningar för tidig samverkan mellan kulturaktörer, föreningslivet och fastighetsägare.

Tidigare undersökningar visar att Bromma har ett underskott på kulturlokaler. Genom utbyggnaden växer behoven och kulturdrivna mötesplatser med publika arrangemang har flera positiva värden. Det kan handla om platser för musik, dans och konst. Kulturlokaler har betydelse för Stockholm som kulturstad men skapar också levande stadsliv (inte minst på kvällar) och har positiva effekter för områdets attraktivitet och trygghet. Detsamma gäller för produktionslokaler för konstnärer och kulturaktörer. Nya torg och platser behöver liksom botten-

våningar i viktiga stråk studeras för att se vilka möjligheter som kan skapas för kulturverksamheter.

Kulturförvaltningen ser också möjligheter när det gäller innehållet i den skola och den idrottshall som ska byggas, här är lokalmässig samverkan med såväl kulturskolan som föreningslivet en faktor som kan bidra positivt för att tillgodose platsens nya behov. Kulturella och kreativa näringar är en växande del av Stockholms arbetsliv och framtidens arbetsplatser bör vara en komponent i den nya stadsdelen.

Offentlig konst

Den offentliga konsten nämns inte i programhandlingen. Kulturförvaltningen vill framhålla att Stockholm konst behöver engageras i linje med enprocentsregeln när det gäller stadsdelens offentliga rum och de nya lokaler som planeras för stadens verksamheter.

Bilagor

Remiss från stadsbyggnadskontoret med inbjudan till samråd den 6 februari 2019.

Programhandlingar och alla underlag i ärendet finns på stadens plan- och byggtjänst och kan hämtas [här](#).